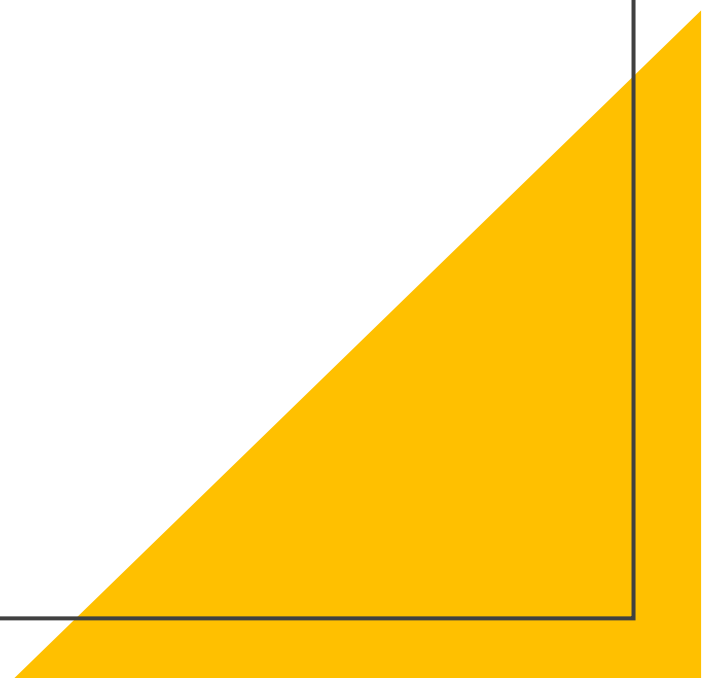

Starożytność

- „Mitologia” Jana Parandowskiego
- „Iliada” Homera
- „Antygona” Sofoklesa
- Horacy

Starożytność – wymagania egzaminacyjne

W zakresie lektur:

Jan Parandowski, *Mitologia*, część I *Grecja*; Homer, *Iliada* (fragmenty), ~~*Odyseja* (fragmenty)~~; Sofokles, *Antygona*; Horacy – wybrane utwory;

Podstawa programowa – zdający:

rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność [...];

rozdziela gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym epos, tragedię antyczną;

interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

rozpoznaje w tekstach literackich: [...] komizm, tragizm, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

określa wpływ starożytnego teatru greckiego na rozwój sztuki teatralnej; rozumie pojęcie katharsis i charakteryzuje jego rolę w kształtowaniu odbioru dzieła;

charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

Starożytność – cechy epoki

Od IV tysiąclecia (pismo klinowe) p.n.e. do V w. n.e. (upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego).

Podstawa refleksji to rozwój cywilizacji greckiej, rzymskiej i judaistycznej [kultura basenu Morza Śródziemnego];

Demokracja, filozofia, teatr, literatura, okres klasyczny w sztuce, politeizm, monoteizm, olimpiady, prawo rzymskie.

Klasycyzm

1. Harmonia, równowaga, spokój, proporcjonalność, piękno, prostota – cechy sztuki klasycznej.
2. Miejsca realizacji – architektura, rzeźba, malarstwo.

Partenon

Wenus z Milo

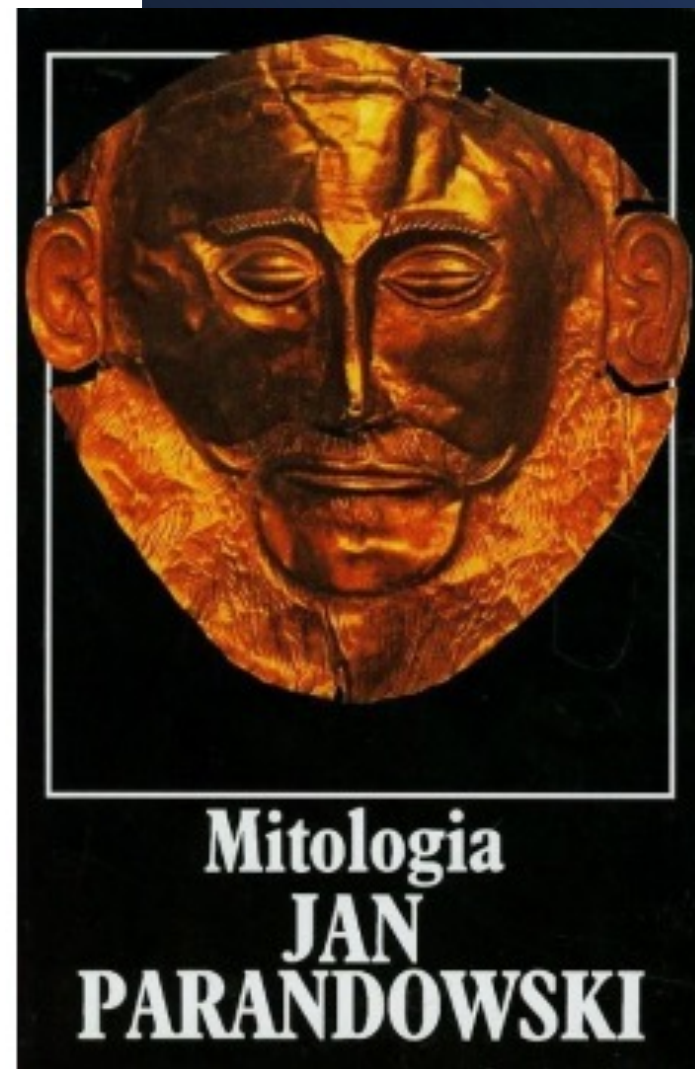
Wpływy klasycyzmu
znajdziemy w renesansie,
oświeceniu i w poezji XX
wieku [Herbert,
Rymkiewicz]

„Mitologia” Jana Parandowskiego (Grecja)

MIT – opowieść fabularna o charakterze symbolicznym o tematyce dotyczącej wierzeń starożytnych. Mit ma objaśniać funkcjonowanie świata i uzasadniać rzeczy niezrozumiałe.

Znaczenie słowa „mit” może być także nacechowane negatywnie – coś, co jest fałszywe, nieprawdziwe.

MITOLOGIA – ZBIÓR MITÓW

Mity, które powinieneś znać

Mit o stworzeniu świata [„Narodziny świata”]

Mit o Prometeuszu, Syzyfie, Narcyzie

Mit o Demeter i Korze

Mit o Tezeuszu i Ariadnie

Mit o Heraklesie

Mit o wojnie trojańskiej

Mity tebańskie

Mit o podróżach Odyseusza

Herosi, bogowie

1. Orfeusz i Eurydyka – mit o wielkiej miłości, która zwycięża śmierć – Orfeusz, wielki śpiewak, udał się do zaświatów po zmarłą ukochaną i chciał ją wyprowadzić stamtąd.
2. Narcyz i Echo – nieszczęśliwie zakochana Echo spowodowała, że Afrodyta rzuciła urok na Narcyza, który zakochał się w swoim odbiciu.
3. Perseusz i Andromeda – bohaterski Perseusz uwolnił Andromedę złożoną w ofierze i ożenił się z nią.

Herosi

1. Herakles – najsilniejszy człowiek starożytności, bohater 12 prac.
2. Prometeusz – oszukał bogów, ofiarując im fałszywą ofiarę, wykradając ogień z Olimpu, za co został przykuty do skały – symbol poświęcenia dla ludzkości i buntu przeciwko bogom.
3. Perseusz – pokonał Meduzę.
4. Tezeusz – uczestnik wyprawy po złote runo i wybawca Krety (zabił Minotaura)
5. Achilles – nieśmiertelny wojownik, decydujący o losach wojny trojańskiej.

Bogowie greccy

Afrodyta (Wenus) – bogini miłości i piękna

Artemida (Diana) – bogini lasów, łowów

Atena (Minerwa) – bogini mądrości i sporów

Hermes (Merkury) – bóg sprytu, złodziei, boski posłaniec

Zeus (Jowisz) – król bogów

Posejdon (Neptun) – pan mórz i oceanów

Hades (Pluton) – pan podziemi

Dionizos (Bachus) – bóg ziemi i wina, sztuki

Ares (Mars) – bóg wojny

Inni

1. Parki – Mojry – prządki nici ludzkiego żywota.
2. Pandora – otworzyła puszkę z nieszczęściami.
3. Hekate – bogini gwałtownej śmierci.
4. Amazonki – mityczne wojowniczk.
5. Kora – żona władcy Hadesu.
6. Amor i Psyche – zakochani wbrew pragnieniom Afrodyty.
7. Trzy Gracje – nimfy uosabiające wdzięk i piękno.
8. Tanatos – bóg śmierci; Hypnos – bóg snu.

Mit o stworzeniu świata wg mitów greckich i Biblii

BIBLIA		MITOLOGIA GRECKA
ciemność, „bezmiar wód”, Bóg;	CO JEST NA POCZĄTKU?	chaos
Bóg - słowo	SPOSÓB STWARZANIA	Z chaosu wyłania się stopniowo świat i bogowie;
Bóg (monoteizm)	GŁÓWNE BÓSTWA	Gaja i Uranos, Kronos i Reja, Zeus (politeizm);
Pobył człowieka w Ogrodzie, gdzie nie było grzechu pierworodnego;	RAJ/ ZŁOTY WIEK	Okres panowania Kronosa – ziemia sama rodziła pożywienie, bez interwencji ludzi; wieczna młodość;
Człowiek ulepiony z Ziemi z Ogrodu.	STWORZENIE CZŁOWIEKA	Prometeusz ulepił ludzi z gliny i łez.

Mity tebańskie

Mit o porwaniu Europy przez Zeusa

Mit o Kadmosie i zębach smoka

Mit o Akteonie

Mit o Niobe

Mit o Edypie i Jokaście

Mit o Antygonie

Bracia Antygony stoczyli wojnę, w której poległ obaj. Jednemu wuj Kreon odmówił pochówku. Antygoną pochowała brata, ignorując gniew Kreona i poniosła karę śmierci.

Sofokles - *Antygona*

Dramat antyczny – tragedia

[parodos, stasimon – pieśń chóru,
epeisodion – wydarzenia, exodos –
wyjście chóru]

Hybris, katharsis, patos, mimesis,
decorum, hamartia

Antygona

- **Antygona** – córka Edypa i Jokasty, narzeczona Hajmona, miała trójkę rodzeństwa, pochodziła z objętego klątwą rodu Labdakidów, tytułowa bohaterka dramatu Sofoklesa
- **Ismena** – siostra Antygony
- **Kreon** – władca Teb (po Edypie), brat Jokasty, wuj Antygony
- **Tejrezjasz (Tyrezjasz)** – niewidomy wróżbita, nieomylny
- **Eurydyka** – żona Kreona, matka Hajmona
- **Hajmon** – syn Kreona, narzeczony Antygony

Antygona

Prologos, Parodos – wprowadzenie w historię: dwaj bracia giną w bratobójczej wojnie. Antygona chce równego traktowania obu i sprawiedliwego pochówku. Ismena rozważa inne opcje.

E1 – Kreon zakazuje pochówku Polinejkesa. Po chwili słyszy, że Polinejkesa ktoś pochował.

S1 – hymn na cześć rozumu i rozsądku w sprawowaniu władzy

E2 – Antygona przyznaje się do pochowania Polinejkesa, oczyszcza z zarzutów Ismenę

S2 – lament nad losem dotyczącym rodzinę Edypa

E3 – spór Hajmona z ojcem, Kreon nie chce ustąpić synowi. Decyzja o zamurowaniu Antygony

S3 – hymn na cześć Erosa – patrona miłości Antygony i Hajmona

E4 – lament Antygony przed śmiercią

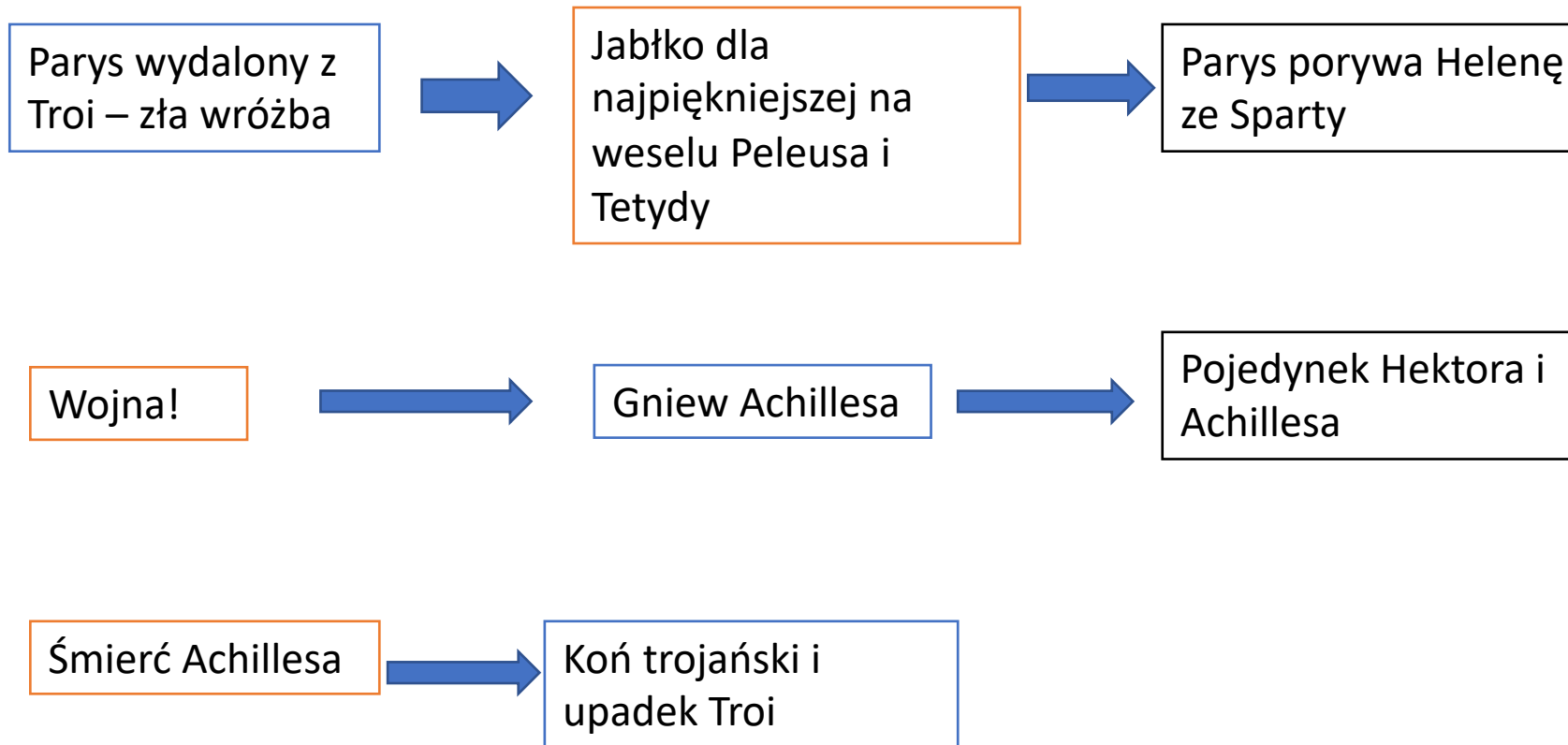
S4 – opłakiwanie innych, którzy zginęli jak Antygona

E5 – Tyrezjasz przekonuje Kreona, że źle postępuje. Kreon chce pogodzić się z Antygoną.

S5 - modlitwa do Dionizosa, partona Teb

Exodos – informacja o śmierci Antygony, Hajmona i Eurydyki. Rozpacz Kreona.

Mity trojańskie

Homer - *Iliada*

Bohaterowie:

- **Helena** – najpiękniejsza kobieta świata, żona Menelaosa
- **Achilles** - syn Peleusa i Tetydy
- **Agamemnon** - król Argos i Myken, brat Menelaosa
- **Nestor** - doświadczony wojownik
- **Odyseusz** - z Itaki, dowodził dwunastu okrętom
- **Menelaos** - król Sparty, to jemu porwano żonę
- **Priam** - stary król Troi
- **Parys** - syn Priama, przez niego Troja spłonęła
- **Hektor** - syn Priama, najdzielniejszy wojownik trojański, walczył o swoją rodzinę i ojczyznę.
- **Kassandra** – córka Priama, wieszczka

Iliada

Gatunek: epos (epopeja) w 12 księgach

Tytuł – od nazwy Troi (Ilion)

Inwokacja, porównanie homeryckie,
patos, heroizm

Akcja „Iliady” to ostatni rok wojny
trojańskiej – 50 dni.

Plan realistyczny – wojny bohaterów
ludzkich

Plan fantastyczny – walka bogów

Horacy – „Wybudowałem pomnik”

Treść: Poeta twierdzi, że to, co po sobie zostawi [swoje dzieła] są trwalsze, niż dokonania cywilizacyjne innego rodzaju. Triumf słowa nad materią. Nieśmiertelność sławy.

Non omnis moriar – nie wszystek umrę

Exegi monumentum aere perennius – wybudowałem pomnik trwalszy niż ze spiżu

Frazeologizmy mitologiczne

Chimeryczny nastrój

Jabłko niezgody

Koń trojański

Koszula Dejaniry

Męki Tantala

Nić Ariadny

Olimpijski spokój

Paniczny strach

Pięta Achillesa

Powrót do Itaki

Puszka Pandory

Róg obfitości

Stajnia Augiasza

Szyfowa praca

Tytaniczny wysiłek

Woda letejska

Ikarowy lot

Strzała Erosa

Złote runo

Zadanie 6. (0–1)

Przypisz każdej z podanych w tabeli postaci mitologicznej (1–4) odpowiadające jej określenie wybrane spośród A–F.

- A. wierna żona
- B. waleczna księżniczka
- C. cierpiąca matka
- D. zwiastunka nieszczęść
- E. uosobienie kary
- F. patronka miast

	Postać mitologiczna	Określenie
1.	Kasandra	
2.	Pandora	
3.	Niobe	
4.	Penelopa	

Zadanie 7. (0–1)

Przeczytaj poniższy tekst.

Zbigniew Herbert

Historia Minotaura

W nieodczytanym jeszcze piśmie linearnym A opowiedziano prawdziwą historię księcia Minotaura. Był on – wbrew późniejszym plotkom – autentycznym synem króla Minosa i Pazyfae. Chłopak urodził się zdrowy, lecz z nienormalnie dużą głową – co wróżbiarze poczytywali jako znak przyszłej mądrości. W istocie Minotaur rósł w lata swoje jako silny, nieco melancholijny – matolek. Król postanowił oddać go do stanu kapłańskiego. Ale kapłani tłumaczyli, że nie mogą przyjąć nienormalnego księcia, bo to mogłoby obniżyć już i tak nadszarpnięty przez odkrycie koła – autorytet religii.

Sprowadził tedy Minos modnego w Grecji inżyniera Dedala – twórcę głośnego kierunku architektury pedagogicznej. Tak powstał labirynt. Przez system korytarzy, od najprostszych do coraz bardziej skomplikowanych, różnicę poziomów i schody abstrakcji miał wdrażać księcia Minotaura w zasady poprawnego myślenia.

Snuł się tedy nieszczęsny książę popychany przez preceptorów korytarzami indukcji i dedukcji, nieprzytomnym okiem patrzył na pogłądowe freski. Nic z tego nie rozumiał.

Wyczerpawszy wszystkie środki, król Minos postanowił pozbyć się zakały rodu. Sprowadził (także z Grecji, która słynęła ze zdolnych ludzi) zręcznego mordercę Tezeusza. I Tezeusz zabił Minotaura. W tym punkcie mit i historia są ze sobą zgodne.

Przez labirynt – niepotrzebny już elementarz – wraca Tezeusz, niosąc wielką, krwawą głowę Minotaura o wytrzeszczonych oczach, w których po raz pierwszy kielkować zaczęła mądrość – jaką zwykło zsyłać doświadczenie.

Zbigniew Herbert, *Historia Minotaura*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 2019.

Rozstrzygnij, czy opowieść ukazana w *Historii Minotaura* Zbigniewa Herberta jest zgodna z mitologicznym pierwowzorem. Uzasadnij swoją odpowiedź, odwołując się do obu tekstów.

Zadanie 8. (0–1)

Współczesna kultura czerpie inspirację z mitologicznych pierwowzorów. Poniżej przedstawiono rysunek Andrzeja Mleczki.

www.mleczko.pl

<https://www.facebook.com/galeria.andrzejmleczki/photos/a.192455250903793/1063266997155943/?type=1&theater>

Napisz, do jakiej postaci mitologicznej nawiązuje rysunek Andrzeja Mleczki. Wyjaśnij, na czym polega paradoks przedstawionej na rysunku sytuacji.

Postać mitologiczna:

Wyjaśnienie:

Zadanie 9. (0–2)

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Homer

Odyseja

Pieśń pierwsza

Muzo! Męża wyśpiewaj, co święty gród Troi
Zburzywszy, długo błodził w tułaczce swojej
Siła różnych miast widział, poznał tylu ludów
Zwyczaję, a co przygód doświadczył i trudów!
A co strapien na morzach, gdy przyszło za siebie
Lub za swe towarzysze stawić się w potrzebie,
By im powrót zapewnić!

Homer, *Odyseja*, Wrocław 1975.

Zadanie 9.1. (0–1)

Do którego z bohaterów mitologii greckiej odwołuje się podany fragment eposu Homera? Podaj jego imię i uzasadnij odpowiedź.

Zadanie 9.2. (0–1)

Odwołując się do podanego fragmentu eposu Homera, określ, jaką rolę w starożytnej epopei pełniła inwokacja.

Zadanie 10. (0–2)

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Tyrtajos

[Rzecz to piękna...]

Walczmy mężnie w obronie tej naszej ziemi i dzieci,
Choćbyśmy zginąć musieli, życia swojego nie szczędźmy.
Nuże, młodzieńcy, walczcie, a jeden przy drugim niech wytrwa,
Myśli o szpetnej ucieczce nie dopuszczajcie, ni strachu,
Ale sercom w swych piersiach przydajcie wielkości i męstwa,
Lęk przed życia utratą, z wrogiem się starłszy, odrzućcie,
Tych zaś, którym już wiek poruszania się lekkość odebrał,
Nie zostawiajcie, uchodząc z bitwy, starców czcigodnych. [...]
Zatem niech każdy wytrwa w rozkroku stając, a obie
Nogi niech oprze o ziemię mocno, i zęby zaciśnie.

Tyrtajos, [Rzecz to piękna...], [w:] *Liryka starożytnej Grecji*, oprac. Jerzy Danielewicz, Wrocław 1984.

Zadanie 10.1. (0–1)

Uzupełnij tabelę. Każdy ze wskazanych w tabeli środków retorycznych zilustruj przykładem z tekstu i określ funkcję każdego z nich.

Nazwa środka retorycznego	Przykład z tekstu	Funkcja w tekście
apostrofa		
tryb rozkazujący		

Zadanie 10.2. (0–1)

Na podstawie fragmentu wiersza Tyrtajosa wyjaśnij pojęcie *tyrteizmu*.

Zadanie 11. (0–1)

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami tekstów.

Tekst 1.

Platon

Uczta

– No, a nie zgodziliśmy się już, że miłość odnosi się zawsze do tego, czego jej brak, czego nie ma?

– Tak – powiada.

– A zatem Erosowi piękna brak i on go nie ma.

– Musi być tak – powiada.

– Jak to? Więc istotę, której piękna brak i ona go zgoła nie posiada, ty nazywasz piękną?

– Ależ nie.

– No, a czyż, wobec tego, jeszcze dalej twierdzisz, że Eros jest piękny?

A Agaton powiada: – Mój Sokratesie, zdaje mi się, że już nic nie wiem z tego, com wtedy mówił.

– Aleś, doprawdy – powiada [Sokrates] – ładnie mówił, mój Agatonie. A jeszcze mi tylko jedno powiedz: Nie uważasz, że co dobre, to jest i piękne?

– Uważam.

– Więc jeżeli Erosowi piękna brak, a co dobre, to i piękne, to może jemu i brak dobra?

– Mój Sokratesie – powiada – ja cię zupełnie nie umiem zbijać; więc niech ci będzie już tak, jak mówisz.

– Agatonie drogi, chyba że prawdy zbijać nie umiesz; bo Sokratesa – nie tak trudno.

Platon, *Uczta*, tłum Władysław Witwicki, [w:] tegoż, *Uczta. Eutyfron. Obrona Sokratesa. Kriton. Fedon*, Warszawa 1982.

Tekst 2.

Eliza Orzeszkowa

Gloria victis

Zrozumieli i – zawiązała się szybko rozmowa.

– Już dzień oznaczony?

– Oznaczony.

– Kiedy?

– Za dni dziesięć.

– Gdzie?

– W Działkowiczach.

– Dokąd?

– Za Kanał Królewski, do lasów horeckich.

Tu głos dziewczyny zawołał:

– Już!

A on brata jej zapytał:

– Postanowienia nie zmienisz?

– Chyba by dusza moja zmieniła się na inną!

– Więc razem?

– Razem!

– Za dni dziesięć do mnie i ze mną tam, gdzie będą wszyscy...

Zamilkli, bo rozmowę przerwał im płacz niewieści. Z twarzą ukrytą w drobnych dłoniach Anielka łkała i było to łkanie rozpaczne.

Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*, Warszawa 1986.

Rozstrzygnij, czy przywołane wyżej dialogi pełnią tę samą funkcję. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 12. (0–1)

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami tekstów.

Tekst 1.

Horacy

Wybudowałem pomnik

Wybudowałem pomnik trwalszy niż ze spiżu
strzelający nad ogrom królewskich piramid
nie naruszą go deszcze gryzące nie zburzy
oszałały Akwilon oszczędzi go nawet

łańcuch lat niezliczonych i mijanie wieków
Nie wszystek umrę wiem że uniknie pogrzebu
cząstka nie byle jaka

Horacy, *Wybudowałem pomnik*

Tekst 2.

Jan Kochanowski

Pieśń XXIV

Niezwykłym i nie leda piórem opatrzony
Polecę precz, poeta, ze dwojej złożony
Natury

[...]

O mnie Moskwa i będą wiedzieć Tatarowie,
I różnego mieszkańcy świata Anglikowie;
Mnie Niemiec i waleczny Hiszpan, mnie poznają

Jan Kochanowski, *Pieśń XXIV*, [w:] tenże, *Dzieła polskie*, t. 1., Wrocław 1976.

Podaj, jaki motyw łączy utwory Horacego i Jana Kochanowskiego, i wyjaśnij – odwołując się do obu utworów – czy został on zrealizowany w ten sam sposób.

Motyw –

Wyjaśnienie –

Tematy do matury ustnej

Jan Parandowski „Mitologia”

1. **Jaki obraz ludzkiego losu kreuje literatura?** Omów zagadnienie na podstawie **mitu o Syzyfie** z *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
2. **Motyw matczynej miłości.** Omów zagadnienie na podstawie **mitu o Demeter i Korze** z *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
3. **Rola Fatum w świecie starożytnym.** Omów zagadnienie na podstawie **mitu o rodzie Labdakidów** z *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
4. **Motyw labiryntu w literaturze.** Omów zagadnienie na podstawie **mitu o Tezeuszu i Ariadnie** z *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
5. **Jakie wizje zaświatów można odnaleźć w literaturze?** Omów zagadnienie na podstawie *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
6. **Mity jako metafory ludzkiego losu i działania.** Omów zagadnienie na podstawie *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
7. **Dramat człowieka zmagającego się z przeciwnościami losu.** Omów zagadnienie na podstawie **mitu o Heraklesie** z *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
8. **Problematyka winy i kary.** Omów zagadnienie na podstawie **wybranego mitu** z *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
9. **Jaki jest los dobroczyńców ludzkości?** Omów zagadnienie na podstawie *Mitologii* Jana Parandowskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Tematy do matury ustnej

Homer „Iliada”

1. **Konflikty jako źródło literackiego obrazu wojny.** Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów Iliady Homera. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
2. **Cierpienie i heroizm jako dwa aspekty postawy człowieka w zmaganiu z losem.** Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów Iliady Homera. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
3. **Troja jako symbol upadku świata.** Omów zagadnienie na podstawie znanych Ci fragmentów Iliady Homera. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Sofokles „Antygona”

1. **Motyw cierpienia po stracie bliskich.** Omów zagadnienie na podstawie *Antygony* Sofoklesa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
2. **Konflikt racji moralnych.** Omów zagadnienie na podstawie *Antygony* Sofoklesa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
3. **Jak literatura antyczna przedstawia tragizm ludzkiego losu?** Omów zagadnienie na podstawie *Antygony* Sofoklesa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.